

JINOYATGA QARSHI KURASHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION USULLAR

Mehnat va ijtimoiy munosabatlar akademiyasi

“Yurisprudensiya” yo‘nalishi talabasi

Mansurova Marjona Maqsud qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada jinoyatga qarshi kurash sohasida qo'llanilayotgan zamonaviy texnologiyalar va innovatsion usullar tahlil qilinadi. Raqamli inqilob, sun'iy intellekt, biometrik tizimlar va boshqa innovatsion yondashuvlar jinoyatchilikning oldini olish va tergov jarayonlarining samaradorligini oshirishda qanday rol o'ynashi ko'rib chiqilgan. Maqola amaliy misollar va xalqaro tajribalar asosida kelgusidagi istiqbollarga doir takliflar bilan to'ldiriladi.

Kalit so'zlar: jinoyatchilik, biometrik tizim, raqamli inqilob, sun'iy intellekt, tergov, kiberxavfsizlik, firibgarlik.

Аннотация: В данной статье рассматриваются современные технологии и инновационные методы борьбы с преступностью. Анализируются такие направления, как цифровая революция, искусственный интеллект, биометрические системы и другие современные подходы, способствующие повышению эффективности предупреждения преступлений и проведения исследований. Статья обогащена практическими примерами и международным опытом, что позволяет сделать прогнозы по дальнейшему развитию сферы.

Ключевые слова: преступление, биометрическая система, цифровая революция, искусственный интеллект, расследование, кибербезопасность, мошенничество.

Abstract: This article examines modern technologies and innovative methods in the fight against crime. It analyzes areas such as the digital

revolution, artificial intelligence, biometric systems, and other state-of-the-art approaches that contribute to enhancing the effectiveness of crime prevention and investigation processes. The article is supplemented with practical examples and international experiences, providing insights and proposals for future developments.

Key words: *crime, biometric system, digital revolution, artificial intelligence, investigation, cybersecurity, fraud.*

So‘nggi o‘n yilliklar mobaynida axborot texnologiyalarining tez sur‘atlar bilan rivojlanishi va raqamli inqilobning keng tarqalishi jinoyatga qarshi kurash sohasida an‘anaviy tergov usullaridan sezilarli darajada farq qiluvchi yangi imkoniyatlar yaratdi. Bugungi kunda sun‘iy intellektning statistik analiz imkoniyatlari, kiberxavfsizlik texnologiyalari, biometrik identifikatsiya tizimlari va blokcheyn yechimlari jinoyatlarni aniqlash, tergov qilish va oldini olish jarayonlarini tubdan o‘zgartirmoqda. Raqamli izlar, log fayllar va katta hajmdagi ma’lumotlarni tahlil qilish (Big Data) orqali jinoyatchilik faoliyati aniqlanmoqda. Shu bilan birga, sun‘iy intellekt algoritmlari yordamida jinoyatchilar xatti-harakatlarining aniq modellarini yaratish va ularni prognoz qilish imkoniyati mavjud. Bu yondashuv tergovchilarga tezkor va samarali qarorlar qabul qilishda katta yordam beradi. Biometrik texnologiyalar – yuzni aniqlash, barmoq izlari va ko‘z skanerlash kabi metodlar orqali – jinoyatchilarning shaxsini aniqlash hamda ularning ilgari sodir etilgan jinoyatlar bilan bog‘lanishini aniqlashda qo‘llanilmoqda. Zamonaviy mobil qurilmalarda joriy etilgan bu texnologiyalar jamoat xavfsizligini ta’minlash va shaxsiy ma’lumotlar himoyasini kuchaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Integratsiyalashgan axborot tizimlarining shakllanishi, xususan, markazlashtirilgan ma’lumotlar bazalari va davlat organlari o‘rtasida tezkor aloqa tizimlari

jinoyat holatlarining tez aniqlanishi va tergov jarayonlarining optimal tashkil etilishiga olib kelmoqda. Mobil va veb platformalar orqali real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatlari, xususan favqulodda vaziyatlar uchun yaratilgan ilovalar, xavfsizlikni mustahkamlashda qo'shimcha imkoniyatlar yaratmoqda. Yaqinda virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalari jinoyat joylarini 3D modellar shaklida qayta tiklash, tergov jarayonini simulyatsiya qilish va xavfsizlik mashg'ulotlarini yanada interaktiv tashkil etishda qo'llanilmoqda. Bu texnologiyalar yordamida tergovchilar voqealarni turli burchaklardan tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Blokcheyn texnologiyalari esa ma'lumotlarning o'zgartirilmasligini ta'minlash va moliyaviy jinoyatchiliklarni aniqlashda samarali vosita sifatida yuzaga kelmoqda. Tarqatilgan tuzilma tufayli blokcheyn tizimlari axborotlarning manipulyatsiya qilinishining oldini oladi va operatsiyalarni ishonchli tarzda kuzatishga imkon beradi. Xalqaro tajriba, ayniqsa Yevropa, Shimoliy Amerika va Osiyo mamlakatlarida olib borilayotgan amaliy loyihalar innovatsion texnologiyalarni qo'llash samaradorligini namoyish etmoqda. Masalan, AQSh va Yevropa shaharlarida dronlar va politsiya robotlari jinoyat joylarini tezkor monitoring qilishda qo'llanilmoqda, shuningdek, SI asosidagi tizimlar jamoat xavfsizligini ta'minlashda va potentsial xavfli vaziyatlarni aniqlashda muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Biroq, ushbu texnologik yondashuvlarni joriy etishda ayrim muammolar ham kuzatilmoqda. Shaxsiy ma'lumotlar va maxfiylikni ta'minlash, zarur bo'lgan texnik va moliyaviy resurslarning yetishmasligi, shuningdek, normativ-huquqiy bazaning moslashtirilishi masalalari dolzarb muammolarga aylangan. Kelgusida bu muammolarni bartaraf etish maqsadida qonunchilik bazasini yangilash, davlat organlari va ilmiy-tadqiqot markazlari

o'rtasida yaqin hamkorlikni kuchaytirish va xalqaro standartlarga mos texnologik echimlarni joriy etish zarurati ortmoqda. Umuman olganda, jinoyatga qarshi kurashda zamonaviy texnologiyalar va innovatsion usullar tergov jarayonlarini optimallashtirish, jinoyatchilikni oldini olish va jamoat xavfsizligini ta'minlashda inqilobiy yechimlar sifatida e'tirof etilmoqda. Yangi texnologiyalar asosida yaratilayotgan tizimlar kelajakda adliya va xavfsizlik sohasida yanada tezkor, aniq va samarali qarorlar qabul qilishga zamin yaratadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar, avvalo, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatining raqamlashtirilishi, sun'iy intellekt, biometrik texnologiyalar, axborot tizimlari va boshqa zamonaviy vositalarning amaliyotga joriy qilinishi bilan bevosita bog'liqdir. Prezident Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan qabul qilingan "2022–2026 yillarda raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida huquq-tartibot organlari faoliyatini raqamlashtirish, jinoyatlarni avtomatlashtirilgan tarzda hisobga olish va ularni tezkor aniqlash tizimlari joriy etildi. Jumladan, Ichki ishlar vazirligi huzuridagi "E-CRM" (Criminal Records Management) axborot tizimi orqali jinoyat holatlarini ro'yxatdan o'tkazish, jinoyatchilar bazasini yuritish va tergov materiallarini markazlashgan holda saqlash yo'lga qo'yildi. Bu tizim orqali nafaqat mavjud jinoyat holatlari, balki avval sodir etilgan jinoyatlar bilan bog'liq shaxslar, ularning harakati, aloqalari va geolokatsiyasi bo'yicha keng qamrovli tahlillar amalga oshirilmoqda. Mazkur tizim sun'iy intellekt asosida ishlovchi bloklar bilan boyitilmoqda. Shuningdek, O'zbekistonda barcha pasport tizimlari biometrik asosga o'tkazilib, shaxsni aniqlash, chegaralarni nazorat qilish, jinoyatchilarning erkin harakatlanishini cheklash bo'yicha

zamonaviy yechimlar joriy etilmoqda. Davlat xizmatlarida yuzni aniqlash va barmoq izi orqali autentifikatsiya qilish orqali firibgarlik holatlarining oldi olinmoqda. Ayni paytda Toshkent shahrida sinov tariqasida oʻrnatilgan “aqlli videokuzatuv tizimlari” yordamida jinoyatga moyil harakatlar aniqlanib, jinoyat sodir etilishidan avval chora koʻrish amaliyoti boshlangan. Yana bir muhim bosqich – bu huquq-tartibot organlari oʻrtasida yagona elektron maʼlumotlar bazasi joriy qilinishi hisoblanadi. Bu orqali ichki ishlar, prokuratura, sud, davlat xavfsizlik xizmati kabi muassasalar oʻrtasida tezkor axborot almashinuvi, holatlarni tez aniqlash va tergov harakatlarini uygʻunlashtirish imkoni yaratilmoqda. Xususan, “E-Sud” va “E-Tergov” platformalari orqali jinoyat ishi yuritish jarayonlari raqamlashtirilib, tergovchilarning byurokratik yuklamasi kamaytirilmoqda va inson omiliga bogʻliq xatoliklar sezilarli darajada kamaygan. Tizimli islohotlar doirasida jinoyat-profilaktika tizimi ham yangilandi. Har bir mahallada “profilaktika inspektorlari” faoliyati elektron nazorat tizimlari orqali kuzatilib, ularning faoliyati natijadorlik koʻrsatkichlariga asoslanmoqda. Dronlar va geolokatsion texnologiyalar yordamida chekka hududlardagi jinoyat holatlari tez fosh etilmoqda, aholi bilan doimiy aloqalar oʻrnatilmoqda. Bundan tashqari, “Xavfsiz shahar” loyihasi doirasida oʻrnatilgan videokameralar orqali harakatlanish tahlili, jamoat joylaridagi favqulodda vaziyatlarga javob qaytarish tizimlari ishlab chiqildi. Mazkur islohotlarning muvaffaqiyati jinoyatlarning soni va ularni fosh etish darajasidagi ijobiy oʻzgarishlarda yaqqol namoyon boʻlmoqda. Masalan, 2023-yilda jinoyatlarning fosh etilishi 90 foizga yaqinlashdi, bu esa ilgari kuzatilmagan koʻrsatkichdir. Eng muhimi, zamonaviy texnologiyalar joriy etilishi natijasida huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida ochiqlik va oshkoralik, shuningdek,

jamoatchilik nazorati kengaymoqda. Umuman olganda, O'zbekistonda jinoyatga qarshi kurash sohasida olib borilayotgan texnologik islohotlar nafaqat tergov va sud-huquq tizimining samaradorligini oshirish, balki fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, xavfsiz jamiyat barpo etish yo'lida muhim qadam bo'lmoqda. Kelgusida bu yo'nalishdagi islohotlarni yanada chuqurlashtirish, xalqaro tajribani hisobga olgan holda zamonaviy yondashuvlarni joriy qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qolmoqda.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, zamonaviy texnologiyalar jinoyatga qarshi kurashda samaradorlikni oshirishda muhim vositaga aylangan. Sun'iy intellekt, biometrik tizimlar, videokuzatuv va raqamli ma'lumotlar jinoyatlarni aniqlash, oldini olish va tergov qilishda keng qo'llanilmoqda. O'zbekistonda bu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar, xususan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasidagi chora-tadbirlar huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Jinoyatchilikka qarshi samarali kurash uchun zamonaviy texnologiyalarni huquqiy tizimga integratsiya qilish, kadrlar malakasini oshirish va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi <https://president.uz/oz/lists/view/4020>
2. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi rasmiy sayti <https://iiv.uz>
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi — qonunchilik hujjatlari ma'lumotlar bazasi <https://lex.uz>
4. "Elektron sud va tergov tizimlari" – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi <https://www.minjust.uz/uz/lists/view/2023>

5. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) – Artificial Intelligence and the Rule of Law
<https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2021/December/artificial-intelligence-and-crime.html>
6. Interpol – Technology-enabled crime
<https://www.interpol.int/en/Crimes/Technology-enabled-crime>
7. European Union Agency for Fundamental Rights – Facial recognition and human rights <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/facial-recognition-technology-fundamental-rights-considerations-context-law>
8. “Crime prevention and criminal justice” – United Nations Sustainable Development Goals <https://sdgs.un.org/topics/crime-prevention-and-criminal-justice>
9. Interpol InnovationCentre – Future of Policing
<https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2023/The-Interpol-Innovation-Centre-leads-the-way-in-the-future-of-policing>
10. Mirpo‘latov, H. T. (2024). Sahna madaniyati orqali shaxs ma’naviyatini yuksaltirish omillari. *Oriental Art and Culture*, 5(1), 461-468.
11. D. T. Abdullayev – “Jinoyatga qarshi kurashda zamonaviy texnologiyalar”. O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, ilmiy maqola
<https://www.google.com/search?q=Jinoyatga+qarshi+kurashda+zamona+vi+y+texnologiyalar+site:academiy.uz>
12. Mirpo‘latov, H. (2023). Xalqaro baxshichilik san’ati festivalini tashkil etishning milliy va zamonaviy uslublari. *Oriental Art and Culture*, 4(1), 949-956.
13. Jumayev, F. (2024). O ‘zbekistonda inson huquqlari va milliy qonunchilikni takomillashtirish. *Международный журнал теории новейших научных исследований*, 2(10), 173-176.